O ALTFEL DE *LEAFĂ*

MONICA BUSUIOC
Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
Bucureşti

Un caz interesant şi specific de utilizare în epoca fanariotă a termenului **leafă** în raport cu **simbrie, plată** şi **hac,** dar asemănător într-o oarecare măsură cu **venit,** îl constituie situaţiile în care el nu mai desemnează o „răsplată a muncii”, oferită odată cu angajarea şi efectuarea unei munci, aşa cum este folosit în mod obişnuit, ci reprezintă, în sens larg, un a v a n t a j acordat cuiva (şi) din alte considerente.

Documentele în care se întâlnesc asemenea utilizări, destul de numeroase, provin în special din Ţara Românească şi numai în mică măsură din Moldova; ele privesc numai secolul al XVIII-lea şi nu se întâlnesc la ceilalţi termeni referitori la răsplata muncii.

Sensul general de „avantaj”, căruia i se pot subsuma semnificaţiile lui **leafă** din astfel de exemple prezintă o serie de valori contextuale ce ar corespunde fie unei s u b v e n ţ i i (similare întrucâtva unui „ajutor social” sau „medical”), fie pur şi simplu unei f a v o r i.

Încadrarea diferitelor nuanţe semantice în sfera mai largă a „avantajului” ne-a fost sugerată nu numai din necesitatea de a recurge la alţi termeni decât aceia folosiţi în „litera” documentului, cât mai ales din dorinţa de a respecta „spiritul” textelor cercetate. Din analiza lor rezultă că acest f e l de **leafă** nu se acordă pe baza unei reglementări oficiale, ci este la d i s c r e ţ i a domnului, chiar şi atunci când este vorba de oferirea unei „subvenţii” şi nu numai a unei „favori”, de ele beneficiind în fapt n u a n u m i t e categorii de persoane, ci u n e l e persoane anume indicate. Amintim că unele dintre aceste persoane primesc **leafă** şi ca „răsplată a muncii”, nu numai ca „avantaj”. Totodată este posibil ca şi în cazul altor categorii, angajarea sau „rânduirea” în slujbă şi remunerarea să fie făcute în scopul de a se oferi un „avantaj”, numai că acest lucru nu este menţionat în documente.

Desigur că există o serie de criterii care sunt avute în vedere când se acordă o astfel de **leafă,** dar din analiza unor asemenea criterii nu se deduce (de fapt nu se poate deduce, dat fiind modul în care era redactat textul documentelor respective) că orice persoană sau categorie de persoane, intrând sub incidenţa unor astfel de condiţii de

BDD-V4318 © 2017 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 19:12:01 UTC)

acordare primeşte automat acest „avantaj” (astfel spus, oferirea lui are caracter accidental).

Modul cum ajunge termenul **leafă** să semnifice ideea de a v a n t a j reprezintă un proces semantic nesemnalat şi nestudiat până acum, care oferă o altă imagine asupra acestui cuvânt. Această semnificaţie a lui **leafă,** apărută relativ târziu (în speţă în ultimul sfert al veacului al XVIII-lea), se subordonează aceleiaşi idei de d e c i z i e şi aceluiaşi caracter o f i c i a l de la baza acordării **lefii** ca „răsplată”, în ceea ce priveşte tipul de raporturi de muncă în care angajarea se face prin numire, dar şi persoana ce oferă răsplata, şi anume domnul.

Noua utilizare a lui **leafă** are legătură, credem, şi cu înţelesul etimonului conform căruia cuvântul a fost folosit iniţial în limba română în raport cu *armata,* după cum atestă utilizările dinainte de secolul al XVIII-lea, precum şi cu sensul (**1**) de la definiţia lui **leafă** din DA: „(Milit.) † Solda ienicerilor turci; p. g e n e r. s o l d a ostaşilor de orice fel”.

Numai interpretând semnificaţia iniţială de „soldă” a cuvântului **leafă** ca pe un fel de „subvenţie” sau „stipendiu” acordat de domnie celor din armată (care nu aveau un „câştig” sigur decât de pe urma prăzilor de război, în rest trebuind să fie „întreţinuţi” permanent de către domn spre a fi la dispoziţia acestuia oricând era nevoie), putem înţelege „saltul” târziu al lui **leafă** de la sensul de „răsplată pentru muncă” la cel de „avantaj”, a v a n t a j care este în fond tot un fel de „subvenţie” ori „stipendiu”, de fapt un „ajutor de întreţinere” similar cu „solda”. Observaţia de mai sus este singura ce poate oferi o verigă de legătură în explicarea celor două înţelesuri destul de disparate la prima vedere. În favoarea acestei interpretări pledează cele câteva exemple în care **leafă** se acordă drept „ajutor” sau chiar „recompensă” şi „stimulent” unor militari distinşi sau accidentaţi pe câmpul de luptă, de ex.:

– *fiindcă Dumitru, ... s-au arătat cu slujbă vrednică ostăşească la războiul ce s-au făcut de către oştile noastre asupra vrăjmaşilor nemţi la Vaslui ... pentru dreaptă răsplătire slujbei lui şi pentru ca să facem pildă şi altor slugi credincioase ce se vor arăta cu vrednicie i-am dat carte prin care hotărâm ca să i se dea de la Cămărăşia de ocne* ***leafă*** *pe toată ziua câte 10 bani care această milă de* ***leafă*** *să o aibă nestrămutat toată viaţa lui şi după moartea lui să se dea această milă de* ***leafă*** *la copiii lui.* M 1788 IR III, 179. (Din comentariul editorului V. A. Urechia aflăm că este vorba de ceata de neferi condusă de acest Dumitru care a ajutat oştirea lui Nicolae Mavrogheni hărţuită de austrieci);

– ***lefi*** *la câteva obraze, unele scăpătate şi alţi betegiţi şi sluţiţi de pe la războaiele ce s-au întâmplat anul trecut peste Olt.* ŢR 1803 ib. XII, 395 etc.

Dacă ţinem cont de atribuţiile extramilitare ale celor din armată în secolul al XVIII-lea, se subsumează acestor exemple şi cazul lui

Ilie polcovnic ce s-au aflat în adevăr slujind la treaba molepselii de năprasnica boală a ciumei care este trebuinţă şi folos de obşte, cheltuind multă trudă şi osteneală până când i s-au întâmplat boala de care au rămas slutit şi nedestoinic a

BDD-V4318 © 2017 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 19:12:01 UTC)

mai putea sluji şi a se chivernisi pe sineşi; deci după slujba ce au slujit fiind cu cale a se ajuta şi a avea o milă domnească pentru ajutoriu vieţei lui şi mângâierea lui orânduim să aibă ***leafă*** *de la Cutia milosteniei de obşte pe toată luna câte tal cincisprezece.* ŢR 1796 ib. V, 148.

Interesant de observat este faptul că această **leafă** se acordă numai după întreruperea sau după încetarea, din motive de sănătate, a unei activităţi, mai ales cu caracter ocazional, nefiind edificator dacă aceste persoane au fost remunerate cu **leafă** şi pe timpul efectuării respectivei munci.

Caracterul „special" al **lefii** rezultă în mai toate exemplele date din întregul context. Formularea *milă de* ***leafă*** M 1788 ib. III, 179 ni se pare revelatoare pentru ilustrarea ideii că această utilizare a lui **leafă** era simţită ca fiind „altceva" decât **leafa** obişnuită, şi anume **leafa** ca „răsplată" pentru muncă, întrucât era concepută a se da din alte considerente.

Tot ca o „recompensă", dar şi ca un „ajutor de boală", de data aceasta, însă pentru o activitate cu caracter permanent şi care a fost depusă timp îndelungat (un fel de „pensie pe caz de boală" în termeni actuali), primesc **leafă** şi unele persoane aparţinând altor categorii sociale ce fac parte din grupurile profesionale *administraţie* sau *meşteşuguri,* de ex.:

– acela doftor carele întru slujba sa cu sârguinţă se va afla nelipsit în curgere până la 20 de ani dacă după aceia din trupească slăbiciune nu va putea urma lucrarea meşteşugului, Epitropia Casii [doftorilor] *să fie îndatorită a-l pune la cale cu o* ***leafă*** *cuviincioasă şi ajutor după trebuinţă spre înlesnirea vieţuirii sale, ca o răsplătire pentru osârdie ce au arătat în slujba sa.* M 1813 F 47. (Acest hrisov este singurul întâlnit în documente, ce conţine o dispoziţie cu caracter oarecum general, deşi este posibil să se refere numai la doctorii rânduiţi prin acest act);

– de vreme ce Răducan logofăt se află în starea ce ni se arată neputincios de a mai sluji, poruncim dar ca la slujbă să se puie altul în locul lui, iar cu dânsul facem Domnia mea milă atât pentru scăpăticiunea lui şi pentru sacatlâcul patimii lui în care se află, cât şi mai vârtos pentru cea de atâţia ani până acum slujbă a lui şi poruncim să se aşeze la ***catastih lefilor*** *cu taleri 15 pe lună ... lipit la tagma foaiei slujbaşilor Divanului.* ŢR 1807 IR IV, 113;

– Răducanu postelnic om scăpătat şi bătrân ce-şi ţine viaţa cu puţina ***leafă*** *ce are de la Epitropie câte tal. 10 şi după altă jalbă ce au mai dat Măriei Tale, arătând halul lui i s-au făcut prostichiu încă tal. 10 pe lună.* ŢR 1793 ib. V, 374.

Am reţinut pentru articolul de faţă şi acele exemple în care rânduirea în slujbă şi acordarea **lefii** în urma acestei angajări reprezintă de fapt „ajutorul" oferit de domn unor persoane având mai ales dificultăţi materiale:

– fiindcă dumnealui biv vel clucerul Stanciul s-au aflat slujind patriei în vreme de 40 de ani trecuţi cu multă trudă şi osteneală ... De aceea este cu cale a avea un cuviincios ajutor de mângâiere bătrâneţelor sale spre semn de răsplătire ostenelelor

BDD-V4318 © 2017 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 19:12:01 UTC)

ce au cheltuit într-această curgere de ani. Prin pitac îl orânduieşte Divanul judecător la departamentul de 8 nu în locul altuia, ci adaos peste câţi sunt acum acolo rânduiţi judecători căruia i se rânduieşte şi ***leafă*** *câte tal 300 pe lună. Să-l aşezi la catastiful* ***lefilor.*** ŢR 1809 ib. IX, 439;

– milostivire făcând Domniea mea asupra jăluitorului [dascăl] *... să i se orânduiască de la Cutia milosteniilor câte tal 15* ***leafă*** *dându-i şi o odaie la şcoală pentru şederea sa.* ŢR 1814 ib. X_A, 347, deoarece *are mare râvnă spre învăţătură, dar starea scăpătăciunii în care se află nu-l ajută a întâmpina cheltuielile ce urmează a avea spre săvârşirea râvnei sale şi face rugăciune Măriei Tale a fi ajutat cu vreo milă spre a-şi înlesni trebuinţa.* ib. 346;

– dragomanului Sadatoglu ce se află pe lângă consulul rusesc aici în Bucureşti şi fiind scăpătat şi sărac, i s-a orânduit această ***leafă*** *pe taleri 100 pe lună.* ŢR 1810 ib. IX, 526. În continuare se menţionează: *a murit rămâindu-i soţia în foarte multă sărăcie ... văzând slujba numitului ce au împlinit-o în curgere de 47 ani, arăt Divanului Valahiei să dea soţiei dragomanului ... din suma banilor ce este pentru săraci orânduită, acei taleri 100 pe lună ce au fost orânduiţi soţului său, de la zioa ce a murit soţul.* ŢR 1810 ib. IX, 526. (În acest ultim exemplu, ar fi vorba de un fel de „pensie de urmaş", în termeni actuali).

Reţinem şi formularea *ajutor de* ***leafă*** pentru o „recompensă" şi „stimulent" totodată, ce se acordă unor persoane, în urma muncii pe care au efectuat-o mult timp, dar pe care trebuie să o facă în continuare:

– fiindcă dohtoru Silivestru şi dohtoru Costandin sunt acum ani douăzeci şi trei de când se află slujind ţării şi cu toată osârdia cătând de obşte mulţime de bolnavi nu numai pe cei în politie i pe afară în ţară, ci şi pe la alte locuri străine, pe unde după trebuinţă din poruncă au fost trimis ... se cuvine să li se facă de la stăpânire un ajutor de ***leafă****, nu numai spre răsplătirea celor până acum urmate slujbe şi osteneli ale lor, ci şi pentru că şi de acum înainte să se poarte cu asemenea protimie ... întru căutarea de obşte a pătimaşilor bolnavi ... Divanul printr-acest pitac, le orânduieşte amândurora* ***leafă*** *de la Visteria ţării, fieştecăruia pe lună câte taleri 250.* ŢR 1808 ib. XII, 901.

S-ar putea ca acest *ajutor de* ***leafă*** să reprezinte de fapt o „majorare" a **lefii,** aşa cum crede editorul G. Z. Petrescu când notează că: [Ipsilanti face un] «adaos simţitor în beneficiul a 2 medici de „văpsea" din Bucureşti, cari împlinise 23 de ani de servicii. Salariul lor fu ridicat la suma de 250 lei pe lună [în timp ce] alţii numiţi din nou erau plătiţi cu 80 de lei» LOM 58. Desigur că nu se poate respinge o astfel de opinie, deşi exprimarea din document nu este clară în acest sens, iar termenii utilizaţi în cazurile de majorare a **lefii** erau consacraţi în documentele din epocă şi cu totul alţii: *adaos, prostichiu, spor.* Totodată aceşti doi bătrâni doctori se află într-o poziţie similară din punctul de vedere al „vechimii în muncă" (23 de ani) cu doctorii cărora li se prevede să li se acorde **leafă** ca „avantaj" după 20 de ani, în eventualitatea unui accident.

BDD-V4318 © 2017 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 19:12:01 UTC)

Într-o situaţie specială, primind **leafă** ca un fel de „avantaj” sunt şi *feciorii de boieri scăpătaţi* [la şcoală] *cari să-şi aibă mâncarea şi ajutorul lor la îmbrăcăminte din această* ***leafă*** *tal 800 de om po tal 80.* ŢR 1813 IR X_A, 340, precum şi *ucenicii de la amândouă şcoalele cei carii să vor sili cu învăţătura şi vor fi săraci, lipsiţi de trebuinţele lor ... a-i ocroti a-i chivernisi pe unii cu* ***leafă,*** *pe alţii cu îmbrăcăminte şi pe alţii cu hrană, ca nu cumva pentru lipsa lor să lase învăţătura.* M 1762 SD V, 109.

Dacă în toate exemplele de mai sus, **leafa** ce se acordă este legată în vreun fel de ideea de m u n c ă , putând fi asemănată într-o oarecare măsură cu **leafa** ca „răsplată” a unei activităţi şi, ca atare aceste exemple reprezintă o situaţie de tranziţie, în schimb, în alte cazuri se constată că nu mai există nicio legătură între **leafa** ce se oferă cuiva şi ideea de m u n c ă , acordarea **lefii** fiind un act de „milă” propriu-zisă sau o simplă „favoare”. Cei ce primesc asemenea **lefuri** sunt fie cei lipsiţi cu totul de mijloace de subzistenţă, fie cei ce fac parte din familiile domnului ori ale unor slujbaşi ai acestuia sau ai statului (şi a căror situaţie materială nu este totdeauna indicată în documente), fie persoane favorizate de către domn.

Categoria celor lipsiţi (total) de mijloace materiale apare cel mai adesea menţionată în documente sub denumirile:

– *sărac, săracă, sărăcime,* termeni atestaţi frecvent, dar destul de târziu:

la atâtea săraci ce li se dau ***lefi*** *şi mile.* ŢR 1798 IR VII, 171; *săracii lefegii.* ŢR 1812 ib. XII, 843; *obraze din lefaşii săraci îşi iau* ***leafa.*** ŢR 1813 ib. X_A, 1 052; ***lefile*** *bietelor sărace.* ŢR 1814 ib. 339; *Cutia milosteniei de unde se hrănesc sumă de sărăcime cu prisosul* ***lefilor*** *ce li se dă.* ŢR 1814 ib. 812; ***lefile*** *săracilor celor vrednici de milă.* ŢR 1818 ib. X_B, 1 814. [Săracii sunt numiţi şi *milaşi* sau *miluiaşi lefaşi* ib. X_A, 557];

– *obraz scăpătat* (care desemnează mai degrabă persoanele sărăcite şi nu sărace): *se ajutorează cele mai multe obraze scăpătate cu* ***lefile*** *şi milele ce se dau necurmat.* ŢR 1799 ib. VII, 481;

– *om sărman: Casa lefilor nu poate să aibă această adăstare, fiind îndatorată a face răspunderea* ***lefilor*** *la orânduita vreme, mai vârtos că între lefaşi sunt mulţi oameni sărmani cari numai la această* ***leafă*** *nădăjduiesc.* ŢR 1815 ib. X_B, 110.

Tot din cauza unei situaţii materiale precare primesc **leafă:**

stareţa cu 30 maici călugăriţe de la schitul Başcov ... Schitul se află în desăvârşită sărăcie, neavând nici moşie, nici vii, nici alt cât de mic acaret pentru a lor bună petrecere arată că li s-au fost orânduit de la Vistierie ***leafă*** *taleri 30 pe lună ... locul fiind cuviincios de ajutor, precum multe sărace călugăriţe se împărtăşesc cu* ***leafă*** *de la Cutia milosteniei.* ŢR 1813 ib. X_A, 171; ***lefile*** *ce sunt hotărâte a lua de la Casa Cutii[i] milelor maicile călugăriţi şi alţi ipochimeni* [sunt enumerate]: *fiice a clucerul Ioniţă Gane, călugăriţile celi săraci cu totulu ... Zinaida monahì, eclesiarhă ... Macariia monahì, cântăriaţă, Platonida oarbă, cântăriaţă.* M 1817–1819 SD XIX, 61 etc.

BDD-V4318 © 2017 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 19:12:01 UTC)

Dintre persoanele care au **leafă** în calitate de „rude”, distingem pe cele aparţinând familiei domnului (*beizadea, doamnă, domniţă*), cărora (probabil) li se acordă **leafă** în virtutea unor drepturi conferite de un anumit statut deţinut la Curtea domnească, de ex.:

liafa *prea iubit fratelui nostru Alecsandru beizadea.* M 1742 MAV 381; ***leafa*** *luminaţilor beizadele care dintru vechime s-au obişnuit a se da de la Casa răsurilor.* M 1814 UR I, 216; *măriei sale doamne.* M 1776 IFC 46; ***lefile*** *domniţelor.* M 1819 CAL I, 54, 599.

Celelalte persoane desemnând diferite „grade de rudenie” sunt cel mai adesea *văduvele* unor dregători, indicate prin acest termen în documente sau (şi) prin forma de feminin de la termenul desemnând dregătorul-soţ respectiv şi care primesc **leafă** în această calitate. În afară de văduve, apar şi copii, nurori, cumnate, surori etc., dar şi cucoane şi jupânese.

Exemplele sunt numeroase, cele mai multe cuprinse în *Îndreptarea lefilor Cutiei milosteniei* ŢR 1815 IR X_B, 274, reprezentând probabil persoane aflate în dificultate materială, după cum rezultă în unele cazuri din text, de ex.:

Bălaşa armăşoaia, Maria brat ego sân stolnicul Dumitrache, Ecaterina ciubuccioaia văduva, Elena condicăreasa, copiii Smarandei serdăresei ot Radu Vodă, copiii răposatului logofăt Gheorghe ot veliţii vornici, Iona stegăreasa văduva, cumnata pitarului Dumitrache, două fete sărace Zoiţa şi Vasilica sân popa Negul ot Colţea, Arghira fata, nepoata lui clucerul Burche, hătmăneasa Cozonica, Maria III logofeteasa sân pitarul Dragomir, Dumitrana polcovniceasa nora ceauşului ot Biserica Amzei, Iana preoteasa văduva ot Biserica Doamnei, Zoiţa slugereasa a lui Ianache, Chiriachi văduva lui hagi Gheorghe, Caliţa văduva răposatului pitar Drăgoi, Catinca văduva sora vornicului Samurcaş, Smaranda căpităneasa a căpitanului Ene, Elena văduva a lui Ştefan împuşcat de turci, Sanda văduva oloagă, Stanca văduvă bătrână etc.

În calitate de „soţii” sau de „văduve” ce primesc **leafă** mai apar:

bănesei Mariei. M 1763-1764 CAL II, 132; *roaba Măriei Tale, Bălaşa, soră lui Anastasie, proin iuzbaşă al Divanului domnesc mă aflu însărcinată cu 6 fete şi 2 copii, nici hrana de toate zilele nu am, mă rog să te milostiveşti a mi se arândui şi mie o* ***leafă*** *după starea şi trebuinţa hranei că şi bărbatul meu a slujit Curţii domneşti fără de niciun cusur.* ŢR 1793 IR V, 371; *şătrăreasa piteşteanca, cum că se află la proastă stare vrednică de milă să aveţi a da de la Cutia Epitropiei* ***leafă*** *câte tal 10 pe lună.* ŢR 1794 ib V, 153; *jupânesele văduve.* M 1803 ib. VIII, 642; *fiind şi unul Gheorghe bimbaşa, după ce au arătat destulă vitejie într-acel război ... s-au şi omorât, rămâindu-i femeia văduvă şi însărcinată cu copii. Ipsilant i-a orânduit de la Visterie* ***leafă*** *câte tal 40 pe lună ca să o ia în toată viaţa ei spre hrana sa şi a sărmanilor copii şi când au lipsit Măria Sa, i-au tăiat acea* ***leafă*** *şi fiindcă răposatul bimbaşa este tuturor ştiut că au perit la război pentru patrie, socotim că n-ar fi de cuviinţă să rămâie lipsită de acel puţin ajutor al* ***lefei.*** ŢR 1811 ib. XII, 733; *să se adauge taleri*

BDD-V4318 © 2017 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 19:12:01 UTC)

20 pe lângă taleri 80 cu care se vede trecută în catastif Elena soţia paharnicului Costache teologul. ŢR 1817 ib. X_A, 557; *săracele văduve ce au* ***lefi.*** ŢR 1818 ib. 314; *să aibi a da* ***leafa*** *ce au avut orânduită răposatul vornic Constantin Filipescul ... la dumneaei vorniceasa soţia d[umnea]lui.* ŢR 1819 ib. XI, 115. Menţionăm că *vorniceasa ot g[o]sp[o]jda* din condica lui Grigore Ghica M 1776 GH_2 80, nu este în aceeaşi situaţie cu *vorniceasa* de mai sus, deoarece reprezintă o persoană din suita doamnei, semnalată în text alături de *cahvegidina G[o]sp[o]jda şi de 10 fete din casă ot G[o]sp[o]jda* ib., care erau răsplătite cu **leafă** pentru serviciile făcute la Curtea domnească pe baza unei angajări.

În documentul amintit, *Îndreptarea lefilor Cutiei milosteniei* ŢR 1815 IR X_B, 274, sunt citate în mod succint şi alte persoane, despre care nu se poate afirma ce statut aveau şi în ce calitate sau din ce motive primeau **leafă** (se poate cel mult, presupune în cazul persoanelor aflate în situaţii similare cu cele discutate până acum), de ex.:

Iorgache beceru ot Târgovişte, Ioniţă beteagul, Bita doftoroaia, vnu Matraca ot Târgovişte, Nicolae logofătul, Tănase odabaşa orbul ot Spirea, Anastase sticlarul sacat de ochi ot Sf. Nicolae din Şelari, veneţiana văduva, dohtoriţa ot Domniţa Bălaşa, Gheorghe biv vornic de harem ot Spirea, Smaranda topliceanca, Preda polcovnicelul ot Sf. Ştefan, clucerul Iancul ot Târgovişte etc.

Este posibil ca o parte dintre persoanele mai sus-amintite nominal printre „rude" să primească **leafă** şi ca o „favoare", nu neapărat ca un „ajutor", după cum se poate ca ambele sensuri să coexiste corespunzător celor două motivaţii în acordarea răsplăţii.

Dintr-o cronică aflăm despre Constantin Mavrocordat care a dispus, ca şi înaintaşii săi, fără nicio rezervă, de toate veniturile Vistieriei, mergând până acolo încât: *grecii era mulţi în toate boieriile şi pârcălăbiile şi vămăşiile cele de pe margini ... iară boierii de la ţară nu putea încăpea la nimic. Şi toţi aveau* ***lefi*** *mari de la visterie; şi vro dzece ţiitori măritate a tătâne-său* [a lui Neculai Mavrocordat], *bărbaţii lor, tot cu* ***lefe*** *şi cu boierîi era. Aşijdere un frate a lui, anume Iancul beizade cu mare cheltuială, că avea câte dzece, cincisprezece lei* ***leafă*** *pe dzi, fără altele. Şi maştihă-sa earăşi cu mare cheltuială, că avea grea casă cu multe roabe, de le îmbrăca şi le mărita tot cu cheltuiala ţării, şi osăbit şi* ***leafă*** *pe dzi 15 lei.* M LET II, 417.

Despre situaţii sigure de acordare a **lefii** drept „favoare" se poate vorbi, în cazul câtorva exemple, în care numele persoanei nu apare indicat:

Epitropia are a răspunde ***lefi*** *la câteva obraze.* ŢR 1803 IR XII, 395; *să aibi a da ...* ***leafa*** *pentru un obraz ştiut.* ŢR 1806 ib. VIII, 654. [În legătură cu acest exemplu, editorul V. A. Urechia notează: „o miluire neobişnuită face Constantin Ipsilanti ... la 12 aprilie 1806, dar de astă dată nu de la Cutia milelor, ci din Casa răsurilor cu titlul de **leafă**" ib.]; *poruncim să dai unui obraz anonim ... care această* ***leafă*** *să urmezi a i-o*

BDD-V4318 © 2017 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 19:12:01 UTC)

da. ŢR 1813 ib. X_A,139; *cu acest pitac să dai* ***leafă*** *câte 4000 lei la un ipochímen ştiut.* ŢR 1819 ib. XI, 243.

Într-un alt caz s-ar putea să coexiste cele două sensuri de „avantaj" şi de „favoare" în acordarea **lefii,** dar tot fără vreo legătură cu ideea de m u n c ă:

într-o asemenea ticăloşie se află Dimitrie Paleologu care fiind de părinţi de neam bun ai patriei sale şi într-o bună stare odinioară aflându-se, după ce în urmă din ale vremilor nenorociri întâmplate s-au văzut pe sineşi golit de această bună stare, i s-a mai adăugat apoi şi a bătrâneţilor osândă, însoţită şi cu o trupească încât nicio altă nădejde nu i-a mai rămas spre a-şi agonisi de sineşi cea mai puţin mângâiere la trupeştile sale slăbiciuni şi trebuinţe pentru rămăşiţa ticăloasei lui vieţi. Derept aceea dintru omenirii şi dintru creştinătăţii datorie îndemnându-ne şi cu milostivire privind asupra lui, iată prin sinet orânduim o vecinică milă şi ajutor pe obrazul său şi hotărâm ca din huzmetul vămilor să i se dea ***leafă*** *câte tal 500 în câtă vreme va mai avea viaţă.* ŢR 1817 ib. X_B, 245.

În alt exemplu, cele două sensuri ale lui **leafă** par să coexiste, ea acordându-se şi ca „răsplată" pentru muncă, nu numai ca „avantaj":

chibzuind ... pentru mănăstirea Sadova, fiind neînchinată nicăieri, ... am aflat pe Sfinţia Sa proin Ungro-Vlahia chir Nectarie sub a cărui îngrijire rânduim şi dăm această mănăstire cu toate acareturile, viile, moşiile, robii şi orice alte venituri ca să o aibă nestrămutat cât va trăi. Pentru aceasta facem sfânta mănăstire dar şi musadea să fie slobodă şi asidotă de orice dări şi răspunderi şi tot iratul şi venitul ce are această mănăstire să fie numai pentru cheltuielile Preasfinţiei şi orânduielile bisericii. Pentru cheltuielile şi trebuinţele Preasfinţiei, rânduim ca să aibă a lua şi câte taleri 1000 ... de la ***Casa lefilor.*** ŢR 1819 ib. 25.

Poate cel mai semnificativ exemplu care sintetizează modalitatea de utilizare specifică adusă în discuţie este următorul:

dumneata vel vornice al oştirilor, ***l e a f a*** *c e s e d ă s ă r a c i l o r* [s. n.] *nu are asemănare cu* ***l e a f a*** *i n g i n e r u l u i* [s. n.], *fiindcă aceea este m i l ă* [s. n.], *iar a inginerului* ***s i m b r i e*** [s. n.], *fiindcă nu este el dator a fi răbdător de dreptul său; de aceea poruncim dumitale, ca negreşit să se plătească cusurul* ***lefei*** *ce are a lua până când s-au scos din catastih.* ŢR 1815 ib. X_A, 919.

Din anafora aflăm:

cu luminată poruncă Măriei Tale s-au orânduit cu ***leafă*** *de la Cutia milosteniei dum[nealui] Ernesti Maer inginer cu taleri 75 pe lună ... care au şi luat de la Epitropie* ***leafă*** *pe trei luni numai însă pe mai, iunie şi iulie taleri 225, iar pe 5 luni de la 1 august până la sfârşitul lui decembrie acestui let, taleri 375, pentru multa lipsă de bani ce avea Epitropia văzând că* ***lefile*** *cele orânduite covârşesc iraturile Epitropiei, după cum nu s-au răspuns nici celorlalţi lefaşi pe let acesta ... neavând mijloc, l-au scos cu totul din catastihul lefilor milosteniei.* ib.

Interesul prezentat de acest document priveşte distincţia clară care exista în secolul al XVIII-lea între cele două **lefuri,** în speţă între cele două semnificaţii ale

BDD-V4318 © 2017 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 19:12:01 UTC)

acestui cuvânt, dar şi faptul că se ajunsese deja la o confuzie, din moment ce a fost nevoie de o reglementare de „ordin lingvistic” din chiar partea domnului. Textul mai dovedeşte şi altceva, şi anume concurenţa vie dintre cei doi termeni, **leafă** şi **simbrie,** şi mai ales faptul că **simbrie** păstra încă, moştenit din secolul al XVII-lea statutul clar al unui termen desemnând „răsplata muncii”, pe când **leafă,** intrat în limbă cu o accepţie restrânsă, ulterior dispărut şi reapărut după o absenţă de circa jumătate de secol, cu o semnificaţie nouă (similară cu cea deja existentă a lui **simbrie**), nu ajunsese încă să aibă o configuraţie semantică clară şi unitară, ceea ce a putut permite „extensiunea” semantică a lui **leafă** în sfera mai largă a „avantajului”, de care ne-am ocupat.

Dovadă că nu se poate pune semnul echivalenţei între **leafă** şi *milă* (un alt motiv pentru care am preferat să nu interpretăm sensul lui **leafă** ca „milă” în contextele discutate mai sus), stă mărturie următorul document:

poruncim tuturor ucenicilor de la şcoală să nu arătaţi împotrivire povăţuirilor sale [ale nazârului epitrop], *ci să fiţi următori şi ascultători, mulţumindu-vă cu m i l a* [s. n.] *ceea ce vă este orânduită de Domnia Mea c a r e s ă n u o s o c o t i ţ i c a **l e a f ă** ş i d a t o r i e* [s. n.], *ci să o cunoaşteţi o m i l ă de la Domnie rânduită spre mângâierea şi ajutorul vostru, în vreme ce voi nu slujiţi Domniei sau altuia, ci înşive vouă, vă slujiţi folos şi procopseala voastră.* ŢR 1786 ib. III, 77.

În acest sens, reţinem şi alte exemple:

l e f i** ş i m i l e* [săracilor] *pe toate zilele.* ŢR 1798 ib. VII, 171, în opoziţie cu *milă de **leafă. M 1788 ib. III, 179.

Faptul că **leafă** şi **ajutor** nu sunt echivalente semantic, ni-l dovedeşte exemplul *doctorului* căruia i se oferă atât **leafă,** cât şi *ajutor* (deşi din felul cum este redactat textul, nu rezultă clar dacă ajutorul dat este în plus faţă de **leafă**):

Epitropia Casii [dohtorilor] *să fie îndatorită a-l pune pe cale cu o **leafă** cuviincioasă şi **ajutor** după trebuinţă.* M 1813 F 47 în opoziţie cu *ajutor de **leafă.*** ŢR 1808 IR XII, 901 sau *ajutor al **lefii.*** ŢR 1811 ib. 733.

În alt document se vorbeşte de ***lefi** pentru obraze* ce se dau în mod separat de *ajutoare: câteva pitace ce sunt orânduite a se da ajutoruri pe la obraze scăpătate din jupânese.* ŢR 1803 ib. 395.

Dacă în ceea ce priveşte persoana care acordă răsplata, perioada pentru care se acordă, modalităţile de acordare şi conţinutul răsplăţii, între cele două sensuri ale cuvântului **leafă** există asemănări, deosebirile se referă mai ales la fondurile din care cele două feluri de **lefuri** urmează să se plătească. În acest sens, menţionăm încercările domnilor de „instituţionalizare” deosebită a *veniturilor* (a fondurilor), şi anume **leafa** ce desemnează o „răsplată a muncii” să se acorde de la Casa răsurilor, iar celălalt fel de **leafă,** ca „avantaj”, de la Epitropie ori de la Casa (Cutia) milelor (milosteniei, milosteniilor).

BDD-V4318 © 2017 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 19:12:01 UTC)

Despre istoricul celor două Case speciale şi despre existenţa celor două tipuri de **lefuri,** aminteşte hrisovul lui Scarlat Callimachi:

am aflat dar că şi Casa Răsurilor şi Casa Cutii[i] Milelor se află într-o mulţime de lipsiri şi neîntemeiere şi în rânduială cuviincioasă: altui viac, iar nu acestui de acum ... chibzuind Domniia Mea ... prin cercetare osârdnică, îndreptând, adăogând venituri acestor case,... s-au mai îndreptat stare acestor Case, care agiunsăsă numai în numire de Casă, dar fără adevărată fiinţă a lucrului acestuia ... La aceste Casi obşteşti care sunt pentru adivărată trebuinţă şi privinţă a supuşilor, căci de la cea întâi izvoraşte plata ***lefilor*** *celor ce să jărtfesc şi slujăsc pentru patrie, iar de la cea de al doilea să închipuieşte voinţa cea svântă, ca săracul şi văduva să s[ă] miluiască. Aceste Case neavând epitropul lor vecinic ... Casa Răsurilor este alcătuită de ... Grigore Ghica Voevod la anul 1775 ... au legiut ca aciastă Casă să fie osăbită a pământului ... ca să se numiască ghenicon venit a boierilor ... nici să s[ă] amestice cu veniturile Vistieriei ... ce să fie supt epitropia acelui după vreme vel logofăt, vel vornic, vel spătar şi vel ban ca aceştia să caute şi sama dărilor şi veniturilor. Această înmulţire de epitropi vremelnici n-au avut statornicie ... Casa Mililor ... s-a alcătuit de Mihail Şuţul Voevod la 1794 şi de Alexandru Moruz Voevod s-au legat la Epitropia cea sângură acelui după vreme vel vornic al obştii.* M 1819 CAL I, 54, 595.

Deşi separarea fondurilor destinate celor două tipuri de **leafă** a stat mereu în intenţia domnilor, această hotărâre nu a fost respectată din diferite motive, fondurile amestecându-se adesea (v. exemplele de mai înainte).

La fel ca şi Casa răsurilor, şi Casa milelor întâmpina greutăţi în acordarea **lefurilor.** Despre *stenahoria ce are Epitropia cu răspunderea lefilor.* ŢR 1800 IR VIII, 134, fiind „daturile" mai mari decât veniturile, se vorbeşte frecvent în documente:

jălbi de la săracele văduve ce au ***lefi*** *de la Cutia milosteniei, plângându-se că nu li se dau* ***lefile*** *cele orânduite, zicând că de 4–5 luni, altele de 6–7 luni nu li s-a dat, din care pricină se află lipsite de ajutorul hranei vieţii lor.* ib.

Uneori este nevoie să se recurgă chiar la măsuri riguroase:

să se deschidă lăzile celor ce au murit de năprasnica boală [a ciumei] *şi să le scrie lucrurile în foaie puindu-le preţ şi agonisindu-se cevaşi dintr-acestea se va da iarăşi spre ajutorul* ***lefii*** *săracilor.* ŢR 1814 ib. 1 054; *neajungându-se iraturile s-au scos din catastif unele cocoane ce aveau* ***leafă*** *de la Cutia milosteniei.* ŢR 1815 ib. X_B, 271.

Pentru preîntâmpinarea greutăţilor, dar mai ales pentru evitarea abuzurilor se hotărăşte:

a se tocmi un catastih de câţi se cuvine a avea ***leafă*** *de la Cutia milosteniei de obşte, la care trebuiaşte a se pune osârdie prin chibzuire şi cercetare de ipochimenele acelea numai ce sunt vrednice în adevăr de milă şi ajutor spre a nu se face catahrisis, rămâind săracii cei vrednici de milă fără de ajutor; orânduim să întocmiţi un catastif de numele acelora care în adevăr sunt vrednice şi făcând 6 stări, cea dintâi stare po tal 40, cea de a doua po tal 30, a treia po tal 20, a patra po tal 15, a cincea po tal 10 şi*

BDD-V4318 © 2017 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 19:12:01 UTC)

a şasea po tal 5, după care urmează ca cele mai proaste cu tal 5 să fie cele mai multe, cele de 10 mai puţine şi asemenea cele până la 40 să rămâie cele mai puţine. ŢR 1803 ib. XII, 399.

Măsura este luată, deoarece, aşa cum notează editorul V. A. Urechia „abuzurile erau mari – se acordau de la Cutie lefi la boieri şi jupânese de boieri şi obraze ştiute după bunul plac al lui Vodă. Toţi cei ce n-aveau poftă de a munci căutau să fie trecuţi la catastiful Cutiei. Cei ce nu erau admişi la <sportula> boierilor zilei şi ai lui Vodă erau respinşi de la Cutie". ib.

Articolul de faţă suplineşte şi completează lipsa de informaţie privitoare la modul în care era utilizat în perioada fanariotă, unul dintre cei mai interesanţi termeni referitori la răsplata (muncii), şi anume **leafă.**

BIBLIOGRAFIE

CAL = IORGA, N. (1905): *Documente privitoare la familia Callimachi.* Vol. I–II. Adunate, publicate şi întovărăşite cu o prefaţă de ... Bucureşti, Institutul de Arte Grafice şi Editură „Minerva".

DA = (Academia Română) *Dicţionarul limbii române*. Sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Tomul I. Partea I: *A–B*. Bucureşti, Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea, 1913; Tomul I. Partea II: *C*. Bucureşti, Tipografia Ziarului „Universul", 1940; Tomul I. Partea III. Fascicula I: *D–De.* Bucureşti, Universul, Intreprindere Industrială a Statului, 1949; [Fascicula II: *De–Desţina;* şpalt, 1948]; Tomul II. Partea I: *F–I*. Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Naţională, 1934; Tomul II. Partea II. Fascicula I: *J–Lacustru.* Bucureşti, Tipografia Ziarului „Universul" S. A., 1937; Tomul II. Partea II. Fascicula II: *Ladă–Lepăda.* Bucureşti, Tipografia Ziarului „Universul" S. A., 1940; Tomul II. Partea II. Fascicula III: *Lepăda–Lojniţă.* Bucureşti, Tipografia Ziarului „Universul" S. A., 1948.

DLR = (Academia Română) *Dicţionarul limbii române.* Serie nouă. Redactori responsabili: acad. Iorgu Iordan, acad. Alexandru Graur şi acad. Ion Coteanu. Din anul 2000, redactori responsabili: acad. Marius Sala şi acad. Gheorghe Mihăilă. Bucureşti, Editura Academiei. Tomul VI. Litera *M*: 1965–1968; Tomul VII. Partea 1. Litera *N*: 1971; Tomul VII. Partea a 2-a. Litera *O*: 1969; Tomul VIII. Litera *P*: 1972–1984; Tomul IX. Litera *R*: 1975; Tomul X. Litera *S*: 1986–1994; Tomul XI. Partea 1. Litera *Ş*: 1978; Tomul XI. Partea a 2-a şi a 3-a. Litera *T*: 1982–1983; Tomul XII. Partea 1. Litera *Ţ*: 1994 ; Tomul XII. Partea a 2-a. Litera *U*: 2002; Tomul XIII. Partea 1 şi a 2-a şi a 3-a. Litera *V* şi literele *W, X, Y*: 1997–2005; Tomul XIV. Litera *Z*: 2000 ; Tomul I. Partea a 3-a. Litera *D. D – Deînmulţit:* 2006; Tomul I. Partea a 4-a. Litera *D. Deja – Deţinere:* 2006; Tomul I. Partea a 5-a. Litera *D. Deţinut – Discopotiriu:* 2007;

BDD-V4318 © 2017 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 19:12:01 UTC)

Tomul I. Partea a 6-a. Litera *D. Discord–Dyke:* 2009; Tomul IV. Litera *L. L–Lherzolit:* 2008; Tomul V. Litera *L. Li–Luzulă:* 2008; Tomul I. Partea a 7-a. Litera *E. E–Erzaţ:* 2009; Tomul I. Partea a 8-a. Litera *E. Es–Ezredeş:* 2010; Tomul III. Literele *J, K, Q:* 2010.

F = ANGELESCU, N. I. (1904): *Acte şi documente din trecutul farmaciei în Ţările Româneşti.* Bucureşti, Tip[ografia] «Speranţa».

GH_2 = Condica lui Grigore Ghica (1776) în P. Răşcanu, *Lefile şi veniturile boierilor moldoveni.* Publicat cu o introducere de... Iaşi, Tipografia Naţională, 1887, p. 73–81.

IF = *Instituţii feudale din Ţările Române. Dicţionar.* Coordonatori: Ovid Sachelarie şi Nicolae Stoicescu. Bucureşti, Editura Academiei Române, 1988.

IFC = IORGA, N. (1900): *Documente şi cercetări asupra istoriei financiare şi economice a Principatelor Române.* Bucureşti, Inst. de Arte Grafice „Eminescu" .

IR = URECHIA, V. A. (1891–1901) *Istoria românilor.* Curs ţinut la Facultatea de Litere din Bucureşti de ... Publicat sub direcţiunea … de comitetul de studenţi ai Facultăţii ... Vol. I–$X_{A–B}$–XIII. Bucureşti, Lito-Tipografia Carol Göbl (I–IV), Tipografia şi Fonderia de Litere Thoma Basilescu (V–VIII, XI–XIII), Institutul de Arte Grafice Carol Göbl (IX–$X_{A–B}$). *Seria 1774–1786.* I: (*1774–1786. Alexandru Ipsilante-Mavrogheni*), 1891; II: (*Anexele la vol. I*), 1892; *Seria 1786–1800.* III: (*1786–1791. Epoca lui N. Mavrogheni*). 1892; IV: (*1791–1792*), 1892, [pe copertă 1893]; V: (*1793–1796*), 1893; VI: (*Anexe la volumul X*), 1893 [pe copertă 1895]; VII: (*1796–1800*), 1894 [pe copertă 1895]; *Seria 1800–1834.* VIII: (*1800–1806*). Primul volum din secolul al XIX-lea, 1897; IX: Al 2-lea din secolul al XIX-lea. (*Ocupaţiunea rusească din 1806–1812*), 1896 [pe copertă 1897]; X: Al treilea din secolul al XIX-lea. Anexe la vol. anterioare. Partea A, 1900; Partea B, 1902; XI: Al 4-lea din secolul al XIX-lea, (*1812–1818. Domniile lui Caragea şi a lui Sc. Calimach*), 1900; XII: Al 5-lea din secolul al XIX-lea. (*Domnia lui Alex. N. Şuţul şi a lui M. Şuţul.* 1818–1821), 1898; XIII: (*Revoluţiunea de la 1821.* După documente noue. 1812–1822), 1901.

I. ROM.= GIURESCU, Constantin, C. (1935–1946): *Istoria românilor.* Vol. I – $II_{1–2}$ – $III_{1–2}$. Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II".

LET. = *Letopiseţul Ţării Moldovii de la Ştefan sau Vasilie Vodă* în *Letopisiţile Ţării Moldovii.* Vol. II. Publicate pentru întâiaşi dată de M. Kogălniceanu, Iaşi, 1845, La Cantora Foaiei Săteşti, p. 3–130.

LOM = PETRESCU, C. Z. (1938): *Lefuri şi onorarii medicale în trecutul ţării noastre* în „Revista de medicină legală", nr. 3–4, p. 41–61.

MAV = *Condica de porunci, corespondenţe, judecăţi şi cheltuieli a lui Constantin Mavrocordat ca domn al Moldovei (1741–1742),* în N. Iorga, *Studii şi documente cu privire la istoria românilor,* VI, p. 219–451.

BDD-V4318 © 2017 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 19:12:01 UTC)

SD = IORGA, N. (1901–1916): *Studii şi documente cu privire la istoria românilor*. Publicate de ... Vol. I–XXXI. Bucureşti, „Minerva" I: 1901; II: 1901; III: 1901; IV: 1902; V: 1903–1904; VI: 1903–1904; VII: 1904; VIII: 1906; IX: 1905; X: 1905; XI: 1906; XII: 1906; XIII: 1906; XIV: 1907; XV_1: 1905–1907; XV_2: 1908; XVI: 1909; XVIII (greşit pentru XVII): 1908 ; XVIII: 1910; XIX: 1910; XXI: 1911; XXII: 1913; XXV: 1913; XXIX: 1914.

UR = CODRESCU, Th. (1852–1895): *Uricariul cuprinzetoriu de hrisoave, anaforale şi alte acte, din suta a XVIII^a şi a XIX^a, atingătoare de Moldova.* Sub redacţiunea dsale Theodor Codrescu. Vol. I–XXV. Iaşi. Publicat ca Suplement Giurnalului Zimbru de ... [Pentru vol. I, II, III, v. şi ediţiunea a 2-a, Iaşi, Tipografia Buciumului Român, 1871–1892]. [Documente dintre: I: 1852; II: 1852; III: 1853; IV: 1857; V: 1862; VI: 1875; VII: 1886; VIII: 1886; IX: 1887; X: 1888; XI: 1889; XII: 1889; XIII: 1889; XIV: 1889; XV: 1889; XVI: 1891; XVII: 1891; XIX: 1891; XX: 1892; XXI: 1892; XXII: 1892; XXIII: 1895; XXIV: 1895; XXV: 1895].

Abrevieri:

M = Moldova

ŢR = Ţara Românească

A DIFFERENT *SALARY*

Abstract

The article deals with the specific use of the term "leafă"/ 'salary' during the last decades of the 19th century, regarding situations in which "leafă" did not mean a work reward offered when someone was employed and performed some kind of work, but represented a certain advantage given to some categories of people designated for other reasons as well.

The general sense of "advantage", which could include the meaning of the term "leafă" used in similar situations (as mentioned above), might have some contextual values which would correspond either to the modern term *subvention* (similar to a social or medical benefit) or *favour*.

The article analyzes, based on the etymological sense, the way in which the term "leafă" reaches the meaning of "advantage" and explains various situations obtained from the documents.

Key-words: *work reward, salary, advantage, subvention, favour*.

BDD-V4318 © 2017 Editura Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 19:12:01 UTC)